

75. Vanasti Jumal käind alatasa maa pääl ringi ja Mure käind ringi ja õnn nõndasama ning neid nähtud sagedasti; nüüdsel ajal pole ent kuulda neist midagi enam, kuna vanasti õnnelgi olnud oma emad, kes liikund väga palju mööda maad (Pr). Need õnneemad = vonjemad (L, Ii, Ir, Kr, Pr, V, Kl Set) esinevad üsna tihti muinasjuttes tegelasina (Mt. 327 A, 403, 480, 501, 707, 709 — vt. S. 37 D) ja on saabund Liivi randa võõrsilt ühes nende juttega. Nad olnud harilikult ikka sellised vanad kerjused, kes palund öömaja ja suvatsend häile inimesile tänutäheks õnne, rikkust, tarkust ja mida kõike, aga õnnetust neile, kes hüljand neid ära (Pr). Vanasti öeldudki aina, kui mõnel miski õnnestund eriti hästi, et õnneema andnud talle õnne (Pz). Kuid mitte alati õnneema pole tulnud kerjusena, vaid mõnikord ta olnud ilus lihav naine, keda keegi pole tundnud (L); ta olnud väga hästi riidet, roheline kuldtribuline seelik seljas (V), valge põll ees (L). Olgu esitet näitena sellisest muinasjuttude õnneemast üks kõigile tuttav lookene. —

VORST NINA KÜLGE! (Mt. (750) = S. 37 C)

Ilusais riideis jäme naine astund sisse ühe vaesemehe majja, soovind hääd õhtut perenaisele ja küsind, mida see endale tahaks. Vaesemehe naine tahtnud, et tal oleks leiba söömiseks ja liha nagu muilgi. Ning vaevalt ta öelnud need sõnad, sääl olnudki leib laual ja liha pliidil küpsmas mis särtsund. Siis tulnud tuppa mees ja küsind naiselt, kes see võõras on, — see olevat õnneema. Kus mees saand tulivihaseks, et naine küsind leiba ja liha, pidanuks paluma raha, ja vihahoos mees pahvatand naisele: “Et see vorst või liha jääks sul nina külgi rippu!” — Kohe liha ripnendki naisel nina küljes. Ning õnneema öelnud: “Kolm õnne te olete küsind, ja kolm õnne ma teile olen andnud, — nüüd ma võin minna.” — Liha aga jäänd naisel kogu eluks nina külge ripnema. — L 32 (Esitet kujul see naljand, tuntud harilikult nime all “Les quatre souhaits St.-Martin”, viitab Johann Peter Hebel'i poolt literaarselt ümbertöötet algupärale. Vrdl. Lätis LP V 112. Vt. ka Dähnhardt, NS II 153.).

Liivi õnneema on kahvatu koopia läti õnne ja saatuse jumalatarist Laimast (Sünteesi palju käsiteldud Laimast annab Šm, LM 25—33; vt. ka Lautenbach, Очерки I 144—155.). Ja nagu Laima nii õnneema spetsiaalseks alaks on sündiva inimese saatuse määramine. Nõnda väidetakse Liivi rannikul: igal inimesel on oma “õnn”, kõigil pole ju üheti, vaid millise “õnne” õnneema igale annab, selline siis iga elu on (Kr). Sarnase seletuse “õnn” viitab üsna selgesti saatuse mõistele, mille väljenduseks liivis oma sõna puudub. Otse kõnekäänuliselt öeldakse, et lapsel on sündimisel kõik tema “õnn” kaasas, “laud on kaetud”, nagu ta saab olema — rikas või vaene (Pr). Juba Alho (LK 47) teab liivi kolmest õnneemast, et inimõnn oleneb neist (Õnneemade kolm-arv on Liivis muidu arendamata ega mängi Lätiski sellist rolli nagu kreeka moirad või rooma tria fata — vt. Šm, LM 25—26 (Laima, Dēkla, Kārta).). Lapse sündimisel õnneema on alati juures ja määrab lapse tuleviku, ning nõnda ka lapsel elus puha juhtub, nagu õnneema on määrand (L, Kr, Pr). Muidugi ihatakse siis saada

õnneema otsust teada, kuid see pole kaugeltki kerge: kui laps sünnib pääle keskööd, siis peab kuulatelema hommikul kella kuue paigu, — sellel ajal õnneemad kõnelevad siis lapse tulevikust, aga: seda kõnelust kuuleb ainult see, kes on sündind pühapäeval jumalateenistuse aegu; sünnib laps ent õhtupoole ööd, siis kuulateldagu punkt kell kaksteist südaööl (Kr). — õnneema saatuse määramist illustreeritakse ka paari lookesega, ühel naisel olnud kolm last; siis õnneema öelnud, et üks neist sureb ära juba viie-kuue aasta vanuselt, ja nõnda see laps ka surnudki ära; teise kohta ta öelnud, et see saab rikkaks meheks ja siin ei ela, vaid läheb linna, — ning see laps olnudki sellise “handelmanni” vaimuga ja ta saand “kantoriiks” ühes linnas; kolmanda lapse kohta õnneema kuulutand, et see saab maaharijaks; ema ise kuulnud õnneema kõnet ja pidand seda meeles, et näha, kas see läheb nii täide, — ning kõigi lastega juhtund just nõnda (Kr 178 = S. 37A). — Ühe lapse sünni puhul teenijatüdruk kõrvaltoas kuulnud, kuis kaks õnneema kõnelnud, kui suureks see laps kasvab ja millisesse surma ta sureb, kõik öelnud nad ära; nõnda nad ennustand kolme lapse kohta: üks uppuvat kaevu, üks surevat nälga, kolmas hukkuvat taas merre; ning nõnda ka “aku- raat” puha juhtund (Kr 194 = S. 37A) (Vrdl. LP V 58—59, VII 520 jj.). — Kui see va Graba Mad’a (Ir) ema olnud veel raskejalgne, siis tulnud ühel õhtul kaks kerjusnaist ja palund öömaja, kuid ema pole andnud; siis naised minnes ära öelnud, et mis temast sünnib, sest muud siis ärgu ka saagu kui paljalt magav unekott; ning nõnda olnudki: mida suuremaks tütar kasvand, seda enam olnud und, söönd teine laua veeres ja ise magand; küllap naised olnud siis sellised õnneemad, kes käind ikka vanasti ringi; mis nemad kord öelnud omast suust, see ka läind täide (Pr 177 = S. 37A+ 35 — vt. § 77).

Ka pääle sündimist igal inimesel püsib hiljemgi elus oma õnneema alati kaasas ja käib varjuna ta kannul; vihastab või pahandab inimene teda kuidagiviisi, siis õnneema läheb tema mant ära; kui inimese käsi käib halvasti, siis on teada, et õnneema on lahkund ta juurest (Kr). — Selline seletus juhib meid ilmsesti inimesehaldjale 2) (Vrdl. Eestiski Eisen, EM I 73.), kellega õnneema on nähtavasti identifitseerund (vrdl. teiselt pool inimesehaldja sulamist surma mõistesse — § 83). Edasi õnneema “sugulased” olevat tuuleema ja tee-ema (*V); ka karjahaldjana esineb “loomade õnneema” (vt. § 50). Kuid kõige suurem sugulane ja otse õnneema teisik on siiski katolikku Maarja (just niisama nagu Lätiski), ühtlus kellega on hajutand sageli igasugu piirjooned mõlema vahel (vt. § 78).

Õnneema kõrval mainitakse õnneisa = von-iza (Pr) ehk õnne taati = von-tõt'i (Pr), kellel pole ometi mingit kindla-piirdelisemat kuju ega sisu, vaid kord see ühes õnneema ja lastega segineb regehaldjatega (Pr 236 ja 247 = S. 16 — vt. § 45), teinekord ta esineb hää abivaimuna külvamisel (Pr 111 = S. 13 B — vt. § 48) või lihtsalt võõra vanamehena mõnes katolikuilmelises legendis nagu järgnevas loos.

KERJUS TOOB ÕNNE MAJJA (Mt. 750* = S. 37 D)

Sant pole saand kogu külast öömaja, kuni peatund ühe vaese mehe kodus, kes võtnud teda vastu oma vaevase kostiga, andnud ainsa kitse piima ja võid. Võõras küsind, palju neil

leiba veel on. — Olevat paariks päevaks. Võõras töötand saata siis midagi ka oma kodust. Kogu tuba olnud täis armsust. Hommikul pererahvas kostitand taas võõrast, üks kalur toond neile kalu (talle nagu keegi käsknud südames tuua need kalad). Ja lahkudes võõras töötand siis nõnda: tänasest päevast see tuba saab rikkaks kui loss täis armu, ja hommikul tuleb koju ka teie kaheksa aastat kadund poeg. Tema olevat nimelt jumalast saadetud õnnetaat. — Ning nõnda see olnudki. Neil olnud küll väga vähe maad, aga nad saand enam vilja kui suured peremehed. — Pr [237], vrđl. FFC 25, Mt 750*.

Lõpuks õnneemal on veel oma lapsi (Pr, V). Väidetakse, et õnneema või tuuleema lasteks saavat kõik vanemateta vaeslapsed, keda nad leiavad ja oma juurde viivad (*V) (Vrdl. Šm, LPT I 111: Maarja võtab vaeslapsed oma manu.). Õnneema lastest ei teata muud kui järgmist lugu (vrđl. ka Pr 236 — vt. § 45).

ÕNNEEMA TÛTRED (S. 37 C)

Siinsamas külas Kukš-talus eland kaks inimpõlve tagasi vanapiiga Võrt'a, kes käind küla karjas ja võtnud särke õmmelda. Ja nii siis see Võrt'a istund karjas, lehmad söönd Tarad-tagiz-("Taradetaguse") soonestikus ja tema ise istund ülal kangrul. Õmmeldes ta torgand nõela sõrme ja olnud nüüd mures, et ei saa särki valmis. Säälnud sumades läbi soonestu kaks pisikest neitsikest, istund tema manu maha ja küsind: "Mis sa nii mures vaatad siin, Võrt'a?" — öelnud selgesti ka tema nime. Siis ta kaevand, kuis on, et sõrm valutab, ei saa õmmelda. Pisikesed neitsid öelnud: "Too vaid nõel ja too vaid särk, meie õmbleme valmis." Tema andnudki, ning ah sa imet, kuis nad õmmelnud, kuis teind kirju, milliseid polnud veel nähtud. Ja särk saand nii ruttu valmis, et ei mõista mitte mõtelda kah. Tüdrukukesed öelnud: "Kui sa tuled hommeli karja, võta kaks särki kaasa. Aga mitte üheleegi ära ütle, et meie sind oleme aidand, sest teie külas on pahurad lapsed, — need tulevad meiega kaklema, ja siis me ei saa enam aidata sind." Nõnda siis Võrt'a õmmelnud sel suvel nii palju särke, et tal olnud talveleib käes. Ja lehmad söönd nii ühes paigas koos nagu mitte kunagi muul ajal. — Need olnudki siis õnneema lapsed. Ja surmani Võrt'a'l pole puudunud midagi, sest need neitsid käind teda iga suvi avitamas. Ja see polevat sugugi mingi muinasjutt, vaid päris selge tõsi. — Pr 238.

76. Õnneema kõrvalkujuna teotseb mureema = mu'r-jema (Pr, V — vrđl. Lätiski Laima kõrval Nelaima s.t. õnnetus, mure) (Läti kirjanikud (näit. Saulietis) tarvitavad ka nime bēdu mēte.), kes pole vist muud midagi kui muinasjuttest tuttavaks saand Frau Sorge (V 206 = Mt. 720, V 207 = Mt. 327 A — vt. S. 36 D). Kõneldakse ka mureema tütredest (V 199). Mureema ise on pisikene madalavõitu naine, hallid riided seljas ja roheline kübar pääs (Pr 252), või taas selline roheliis riideis vana pisitillukene hall naine, elab metsas, kõige enam aga jõgede veeres ja aitab iga hädalist, võtab kõigil mured ära (V). Häil inimesil mureema aitab kanda nende muret; kui hädas palutakse ja hüütakse, las mureema ise võtku oma pääle see mure, siis ta tõesti aitavat, ja inimesel süda jäävat kohe kergemaks; vana 90

aastane Upman Liž öelnud enne surma ikka: mina kah võin tunnistada, et minu ette mureema on hoolitsend küllalt (Pr). Ongi teatud liik inimesi, kelle ette mureema ekstra muretseb, nii et neil muresid polegi: need põlvnevad nimelt mererahvast, kes teatavasti ei kannata pisaraidki välja (*Pr — vt. § 61, 63). — Kord üks perenaine olnud teise man külas ja öelnud säääl, et vaja minna koju, tal olevat suur mure, sest mees olevat tal Riias, kes teab, kas tulebki tervena koju; siis teine perenaine öelnud: “Mina oma mure annan puha mureema kätte, mina ei pea ise mingit muret”; esimene perenaine taas vastand: “Sina oled isesorti inimene ja mina ise; mis teie murest teate! teil on ema, kes selle ette hoolitseb”; see teine olnud nimelt veerahva tõugu, kes saand siia kuivale maale mehele nagu mitmed mereneitsid; veerahval olevat ju sellised emad, kes pidavat muret, nii et endal pole midagi (Pr 156 = S. 36 A). — Selle loo põhjal väidetakse, et mureema elavatki meres (vrld. eelpool: jõgede veeres!) mererahva man, mis on ka kaluri vaatevinklist üsna mõistetav: meri uputab ja hukutab, meri toobki kalurile kõige enam muret (Ka läti dainades Laima asub tihti vees või upubki ise vette; mõnikord lauljaneid palub Laimat, et see paiskaks vette just Nelaima (mureema läti vaste) või Launa diena-nimelise (= vene злыдни) — vt. Šm, LM 32.). — Lõpuks mureema erialaks on abielude sobitamine nagu õnneamal sünni ja saatuse asjad. —

MUREEMA AITAB OTSIDA KADUND MÕRSJAT (S. 36 C)

Kord olnud ühel poisil kolesuur mure oma pruudi pärast. See poiss läind mööda jõeäärt, näind säääl ühe pisikese putka ja astund sisse. Sees olnud üks vana roheline riideis ema. See ema küsind poisilt: “Mida sa otsid?” — Poiss vastand, tal olevat nii suur mure, et ei tea, mis teha, tal pruut kadunuvat ära. Nüüd vana naine öelnud: “Oot, ma võin arstida. Säh kolm oksa,” — üks olnud haavapuust, teine õunapuust, kolmas pedajast. Ja vana naine öelnud talle oksi andes: kui ta läheb edasi mööda jõeäärt ja kui haavapuust oks hüppab käest välja, siis tal jääb muret vähemaks; kui ta läheb kaugemale, siis hüppab käest õunapuu oks, ja muret jääb taas vähemaks; ning kui hüppab see pedajane oks, siis üldse muret enam ei jää, siis säälsamas ongi talu, kus elab ta mõrsja.

Nii see poiss läindki mööda jõeäärt. Säääl hüppand tal käest välja see pedajane (?haavapuust?) oks, ja poisil muret jäänd vähemaks. Ta jõudnud kaugemale, säääl taas õunapuu oks käest välja ja poisil muret üha vähem. Poiss läind mööda jõeäärt, kuni teine jõgi tulnud vastu. Ta mõelnud, kuis saada üle ja kuhu jääda. Ta vaadand ümberringi ja silmand säääl pisikese toa. Poiss mõelnud: “Vaja minna sisse, olgugi mul veel üks oks käes, — vast on siiski mu mõrsja.” Poiss läind sisse vanna tupp. Säääl olnud noor neid roheline riideis. Poiss andnud “hääd päeva”. Neid võtnud tervituse vastu ja öelnud: “Hästi on, et sa tulid sisse minu juurde. See oli minu ema, kes andis sulle need kolm oksa, ja mina olen mureema tütar, andja oli mureema ise. Sinu pruut elab sääälpool seda harujõge. Ega sa ise üle ei saa, ma tulen kaasa ja viin su üle silla.” Nad läindki siis kahekesi silla manu. Säääl neid öelnud: “Noh, mine aga nüüd üle silla. Pea hüppab sul pedajanegi oks käest välja, säälsamas edasi on talu; mine sinna sisse — säääl ongi su pruut.”

Nõnda see poiss läind. Ning nõnda see olnudki, kuis neid öelnud. Pedaja oks karand poisil käest ära. Saand vähe maad edasi, ta näind suure mõisa, läind sisse ja küsind, kas siin ei ela selline neid. Vastatud, et elab. Nii ta saand oma mõrsja kätte, ja nad elavad veel praegu. — V 199.

MUREEMA SÄEB MEHELE LESENAISE TÛTRED (S. 36 B)

Ühel naisel olnud kolm tütart. Vanimal olnud peig — selline vahva, rikas, kõigile meeldiv. Ning näed, see peig magatand tüdruku ära, tüdruk liig palju uskund teda. Pulmad lükatuks veel edasi, kuid ema märgand, et asi pole korras, — vaat vanasti see olnud ikka päris suur häbi. Siis ema palund jumalat ja mureema, et see kah aitaks muretseda selle ette. Ja öösel kui ema nutnud ja palund, see tulnudki tema manu, öelnud: “Mis sa rumal mind kutsud asjata, kui pole vajagi. Aga tuleval aastal samal ajal sul on palju suurem mure, — vaat siis sa kutsu mind, siis on sul abi vaja. Sa tead ju isegi, et tütrele on peigmees, kes teda võtab. Täna õhtul peig on siin, — las mõrsja öelda, kuis asi on. Seda ma siis küll võin aidata, et ükski inimene ei aima seda, kuni pulmad on peetud, et keegi ei kõnele sest.” — Ning nõnda olnudki: tulnud õhtul peig, nad hõigatud kohe maha, tehtud pulmad, nad eland hästi ja neil sündind noor poeg.

Teisel aastal aga samal ajal emal surnud mees ära. Noh nüüd olnud nuttu ja nüüd mureema tulnud, öelnud: “Mata oma mees, nüüd ma sind aitan, (küll kõik läheb hästi. Tee matused ja minule pane kah taldrik suure laua otsa, mina tulen kah. Kuid seda sa ära ütle muile, kelle pärast sa paned taldriku, — ütle, et paned selle oma mehe jaoks, kes magab puusärgis (vt. § 88). Ja küll sul tuleb siis tütrele kosilasi küllalt peremeheks koju. Kolm tükki tuleb kohe üksteise järgi, kuid neile kolmele ära luba tütrele minna, neid kolme te tunnete kõiki, kuid siis tuleb neljas, — sellele tütar mingi, selle mina olen teile siis saatnud.”

Nõnda ka olnud. Tulnud neljas kosilane. Siis poiss ise jutustand, kuis see asi olnud. Ta pole teadnudki seda talu, see olnud kaugel ära. Ta magand öösel kodus, ärgand üles ja näind selgesti, kuis uksest tulnud sisse pisikene madalavõitu naine, hallid riided seljas ja roheline kübar pääs, selline nagu ta tädi, ja pannud talle käe pää pääle: “Tõuse üles, pane hobune ette ja sõida sinna-sinna külla kosja ning hakka peremeheks, — teid on viis poega, mis te puha kodus teete.” Tema öelnud: “Mina sellist talu sugugi ei tea.” Siis see naine vastand: “Sõida aga seda ja seda teed; sääl, kus sa lähed sest mäest üles, on paremat kätt suur värav, sääl üks neid karjatab lehma ja näeb, et sa sõidad, — ta teeb värava valla ja seesama ongi su pruut. Aga noh, sa oled veel noor ja arg, võta taat kah kaasa.” Nii ja naa, pärast seda naine läind jälle minema. Poiss arvand kogu aja, et see olnud tema tädi teisest talust. Ah jah, veel see naine hüüdnud: “Ära jää magama, anna kohe hobuseile süüa!” Sääl siis isa küsind: “Mis sa nii vara hobuseile annad?” — Nüüd poiss jutustand, mida tädi öelnud. Kõik tõusnud üles ja arutand — vaja siis ikka minna. Isa öelnud: “Poiss sa oled vahva, jooja sa pole, tööd sa puha mõistad, nina sul on ilus ja töömees sina oled kah, — eks siis

muudkui läheme.” Poiss arvand, oleks aga ainult see tüdruk ilus. Ema öelnud: “Kui ka pole väga ilus, — oleks aga hää!” Nii nad siis söönd pruukosti ja söitnud minema. Ja nõnda olnudki. Söitnud mäest üles, säälnud tee veeres suur värav ja suur tore talu. Käännud hobused sisse, — tulnud ilus neitsi, teind värava valla, poiss aga endamisi mõelnud: “Või mind taevas, kui ma vaid sellise saaksin!”

Enne seda mureema (vaat, kas sel pole ka muretsemist!) olnud hommikul lesenaise man ütlemas, et täna talle tulevad sugulased ja väid, võtku aga vastu. Noh, eks nad siis teadnud ka raasike oodata ja valmistada. Poiss isaga söitnud tallu. Väga hää, selline armas naine tulnud vastu. Hobused võetud eest valla, pandud õunaaida sööma, ise mindud sisse. Poiss endamisi mõelnud, siin elavad tõesti hääd inimesed: kõik nurgad olnud nii valged, puhtad; antud süüa — lusikad nii valged; tulnud lehmad koju lõuna ajal, tüdrukud läind lüpsma — väga valged lüpsikud olnud. Poiss mõelnud: “Meie kodus pole nõnda valged. Need on paremad inimesed kui meie.”

Samal ajal selle vanima tütre mees tahtnud minna oma koju lõunale, säälnud aga tekkind manu üks selline pisikene madalavõitu naine: “Ära söö! pane hobune ette, söida oma ämma manu, — säälnud on vähe sellist kõnelemist.” Mees söitnud kohe, ta kartnud, et kodused läind tülli. Söitnud sinna — näind võõrast vankrit, võõraid hobuseid söömas. Ämm olnud ka kohe vastus: “Oi kui hää, et sa söitsid kah siia: Annile on tulnud kosilased.” Väimees jutustand siis, kuis ta tahtnud minna lõunale, kuid tulnud väikene naine, keda ta pole tundnud... Nüüd perenaine saand aru, et see on see ema, kes käib ta pärast joostes ringi. Nad läind siis tuppa ja kõneldud asja kokku. Poiss olnud armund kah juba niivõrd sesse tüdrukusse kohe, et pole tahtnud minna peaaegu enam kodugi, vaid jääda kohe sinna elama. Perenaine olnud väga rõõmus ja seletand, et temal on varandust küll, et pulmi teha. Poisi isa öelnud vastu, et temalgi on vara küll, eks toovad siis kokku. Nad magand säälnud ööd, söitnud teisel päeval koju, siis jälle tagasi, lasknud hõigata, teind pulmad ja eland väga rikkalikult.

Siis kui korraldet pulma, mureema tulnud vana perenaise manu ja öelnud: “Olen hoolitsend nüüd teie ette küllalt, — ärge unustage siis ka mind.” — “No millist maksu sa siis tahad?” küsind perenaine. Tema vastand: “Päris kõrva ma ei jäta teid küll edaspidigi, aga nüüd sa too kõige peenem suurrätt ja anna mulle, — mina taas tean, kellel endal ei ole ja kellele ma siis jälle annan.” Perenaine andnud suurräti. — Säälsamas mitte kuigi kaugel üks vaene naine eland oma tütreaga pisikeses hütis. Ema olnud kaua haige ja surnud ära. Pühapäeval peaks teda nüüd maetama, kuid tütrele pole sedagi, mis selga panna surnuaiale minekuks. Mureema viind siis suurräti sinna, öelnud, et see ja see perenaine saatnud, ja küsind, kas tüdrukul on ka midagi, mida võiks anda söögiks matjaile. Vastand, tal polevat praegu muud mitte midagi kui ainult üks kuiv koorukene, mida ta ise närib; kui ta saab matnud ema maha, eks ta siis minevat peremeeste manu teenima. Mureema rahustand, küll ta hoolitsevat, et midagi oleks, ärge muretsegu, — ta minevat tooma. Ja mureema läindki kohe selle perenaise manu tagasi, kus valmistet pulma ette, ja öelnud: “Nüüd sa küpseta korvitäis leiba ja keeda liha, pane võid üks karp ja lüpsikutäis õlut, teil õlu juba tehtud:

vana Libõ't maetakse, saada sinna, ta tütrele pole midagi. Ja pühapäeva hommikul saada poiss kahe hobusega viima kirstu kalmistule." Perenaine teind puha nii, nagu mureema õpetand. Pärast matust mureema taas tulnud õpetama: "Minge tooge nüüd see vaeslaps endale tüdrukaks, see vana Libõ tütar." Perenaine teind nõnda. Siis peetud tütre pulmi, ja pärast pulma mureema öelnud perenaisele nii: "Nüüd ma lähen mujale hoolitsema. Elage teie nüüd pidades meelega mu sõnu. Kui teie kuulate mu õpetusi, siis läheb teil alati hästi." — Ja tõesti, nad elandki sääl talus "nii nagu kätt andes". — Pr 252.

77. Õnneema ja selle parafraaseeritud teisiku mureema järele tuntakse Liivis nimepidi isegi iluema = knaš-jema (*V), kes olevat tuuleema ja õnneema sugulane ning keda nähtud kord keldril koos õnneema ja uduemaga süüa palumas (*V — vt. § 34). Ta olevat vana naine väga ilusais siniseis rõivais (V). Ja see ongi puha, mida teatakse uduemast.

Und inimesile toovad uneema = u'n-äma (Kr, Pr) ja unetaat = u'n-tõt'i (Pr). Kui lapsel pole und, siis ikka lauldakse, las armas uneema toogu lapsele magusat und (Kr). Kelle pääle uneema on pahane, sellele ta saadab sageli une selga ja läheb siis ise tagantjärgi pahandama: oot sa va une-Mad'a! sa oled va Taizõl-Juří pruut! (Pr). Nõnda ta ükskord vanasti, paar või kolm inimpõlve tagasi, Ire-külas riielnud va Graba Mad'a akna taga; see Taizõl Juří olnud selline pusa ja nosu, Graba Mad'a taas selline unekott, tukkuja, — sellepärast siis uneema sõimandki teda Taizõl-Juří pruudiks (Pr 177 = S. 35 + 37 A — vt. § 75) (Läti dainades uneema esineb ainult; paar korda (LD 2053 ja 6724) ilma tõsisema usundilise sisuta (näiteid vt. § 81). — Eestis on tuttav unetaat ehk uneuku (Eisen, EM I 73).).

Uneema kõrval mainitakse ka ööema = ie-äma (Pr), kes olevat selline pisikene hall naine halles rõivais ja tegevat ainult hääd (Pr). Kui jõuab kätte tema aeg (s.t. õhtu), siis ta tõstab üles oma loori ja siis vaja minna magama; kadund Rūs-talu perenaine ise kord öelnud õunaaias, et aeg käes heita magama, et näe, ööema tõstab juba oma loori; kui on aeg tõusta hommikul üles, siis ööema tõmbab oma loori taas kokku; iseäranis lastele öeldud alatasa, mingi need magama, sest ööema tõstnuvat juba oma loori üles (Pr) (Ööema mainitakse ka ühes läti dainas:

Tasa laulan õhtul, et ei kuuleks ööema,
et ei kuuleks ööema, et ei segaks minu häält.

LD 437 (6. variant).

Vt. ka Austrums 1894 II 538. Ööemast Eestis vt. § 23.)